

Samspelet mellan arbetsmarknaden och välfärdssystemen

Lisa Laun, IFAU

SNS, 5 mars 2024

Varför offentliga välfärdssystem?

- John Rawls (1971) *A Theory of Justice*: "Under okunnighetens slöja"
- Människor ogillar risk (*riskaversion*) → Inkomstförsäkringar efterfrågas
- *Asymmetrisk information* kan leda till *snedvridet urval* (adverse selection)
→ Roll för offentlig och obligatorisk försäkring
- Andra motiv: *altruism, externaliteter, paternalism*

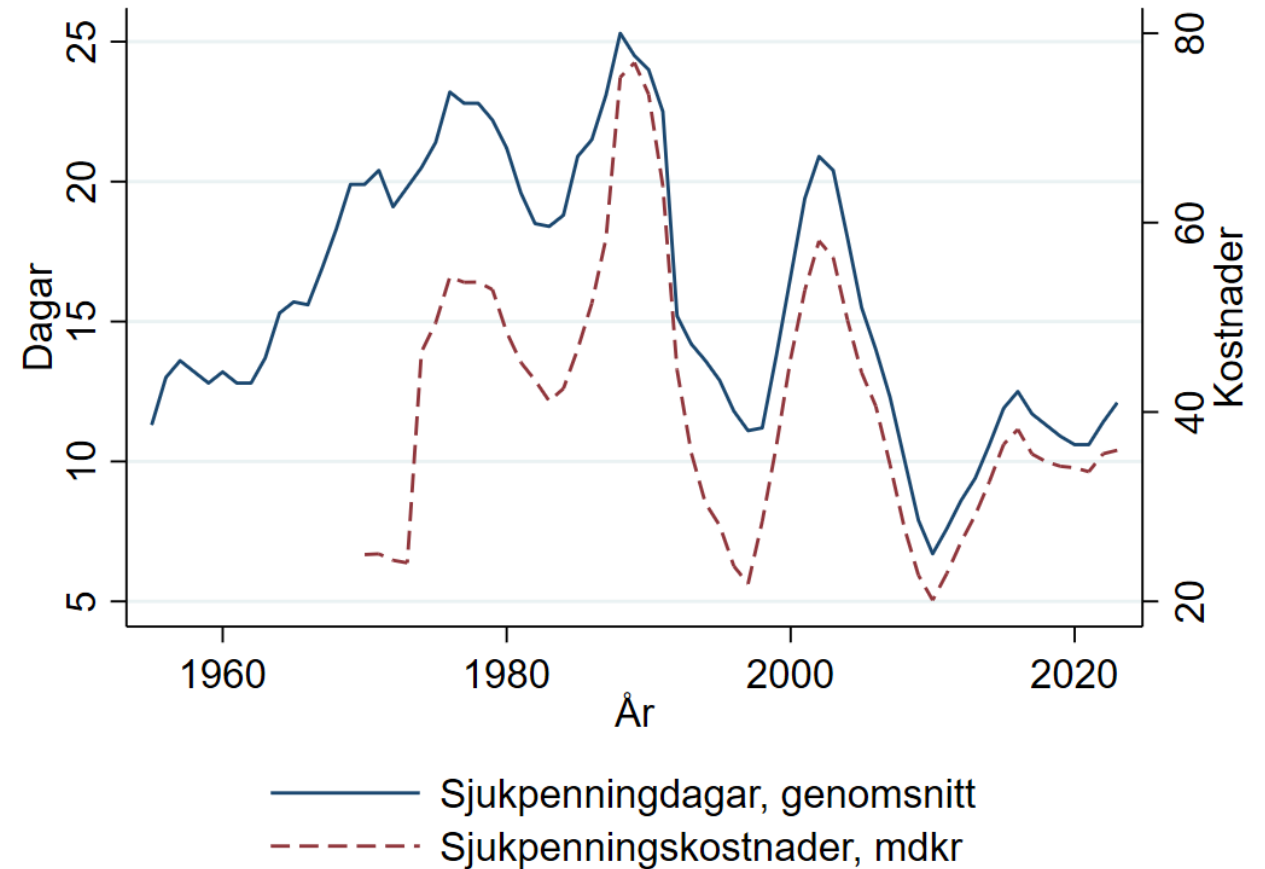
Avvägning mellan trygghet och drivkrafter

- Skydda mot inkomstrisk utan att hämma drivkrafter
- *Asymmetrisk information* kan leda till *moralisk risk* (moral hazard)
- Lösningar: *Självrisk, Skadereglering, Tvång och förbud*

Spelar välfärdssystemens utformning roll?

- Exempel: Sjukpenning
- Sjukfrånvaro \neq ohälsa
- Viktigt för människor...
- ...men också för samhället

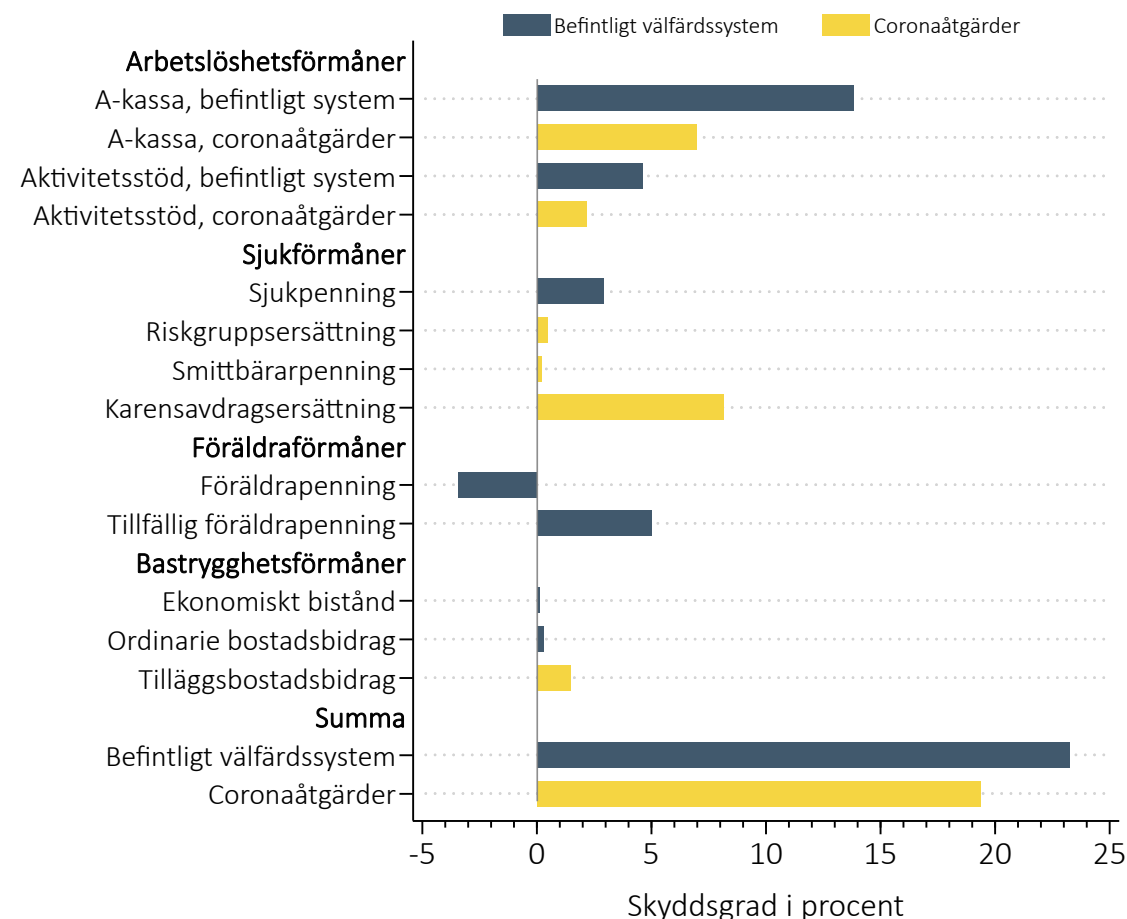
Sjukpenningdagar och sjukpenningskostnader 1955–2023

Källa: Försäkringskassan. Fasta priser, 2020.

Välfärdssystemen under coronapandemin

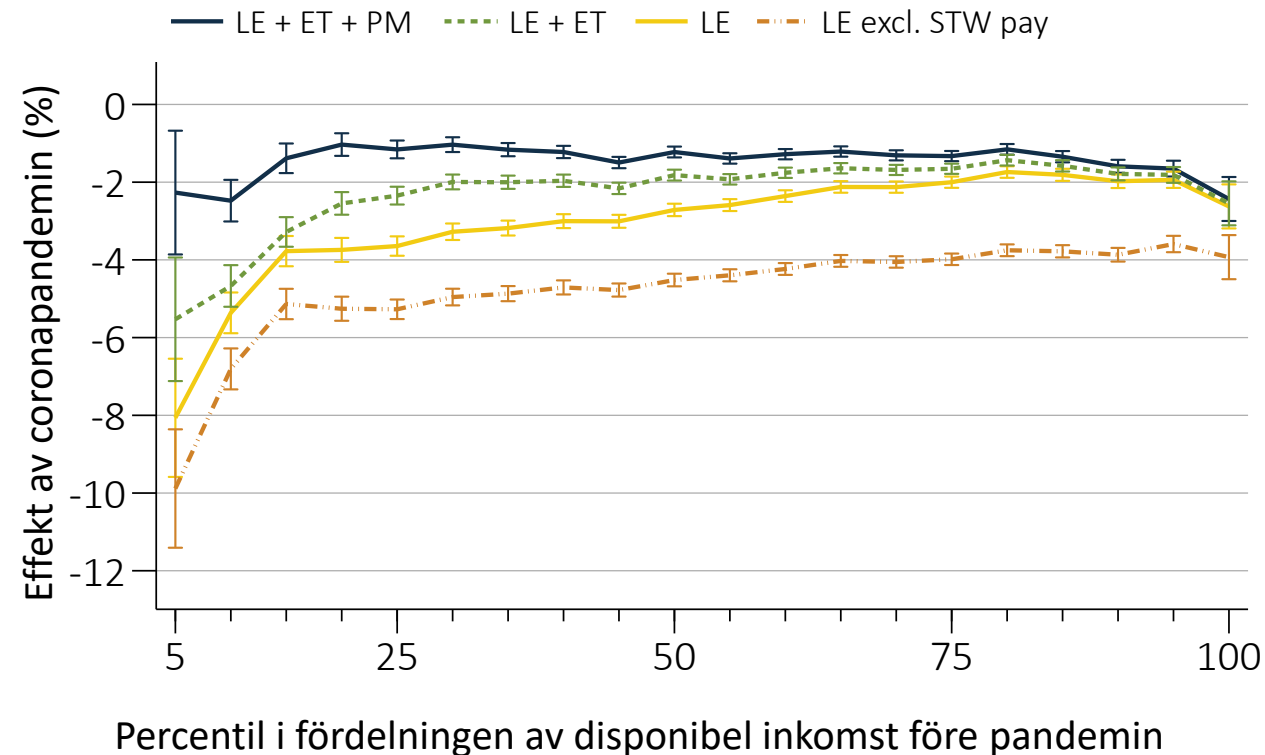
- Hur fungerade systemen under en kris?
- Arbetsinkomsterna minskade 2,7% 2020
- Välfärdssystemen kompenserade 43%
- Coronaåtgärderna lika viktiga som det befintliga välfärdssystemet
- A-kassa och sjukpenning viktigast, särskilt karensavdragsersättning

Anm: Skyddsgrad=Inkomst från välfärdssystemen som andel av arbetsinkomstbortfallet under 2020. Källa: [Adermon m. fl. \(2022\)](#).

Omfördelning under coronapandemin

- Svaga grupper drabbades hårdast av den ekonomiska nedgången
- Välfärdssystemen jämnade ut förlusterna, särskilt coronaåtgärderna
- Mindre skydd för unga och anställda i ekonomiskt utsatta branscher
- Korttidsstödet ej utjämnande

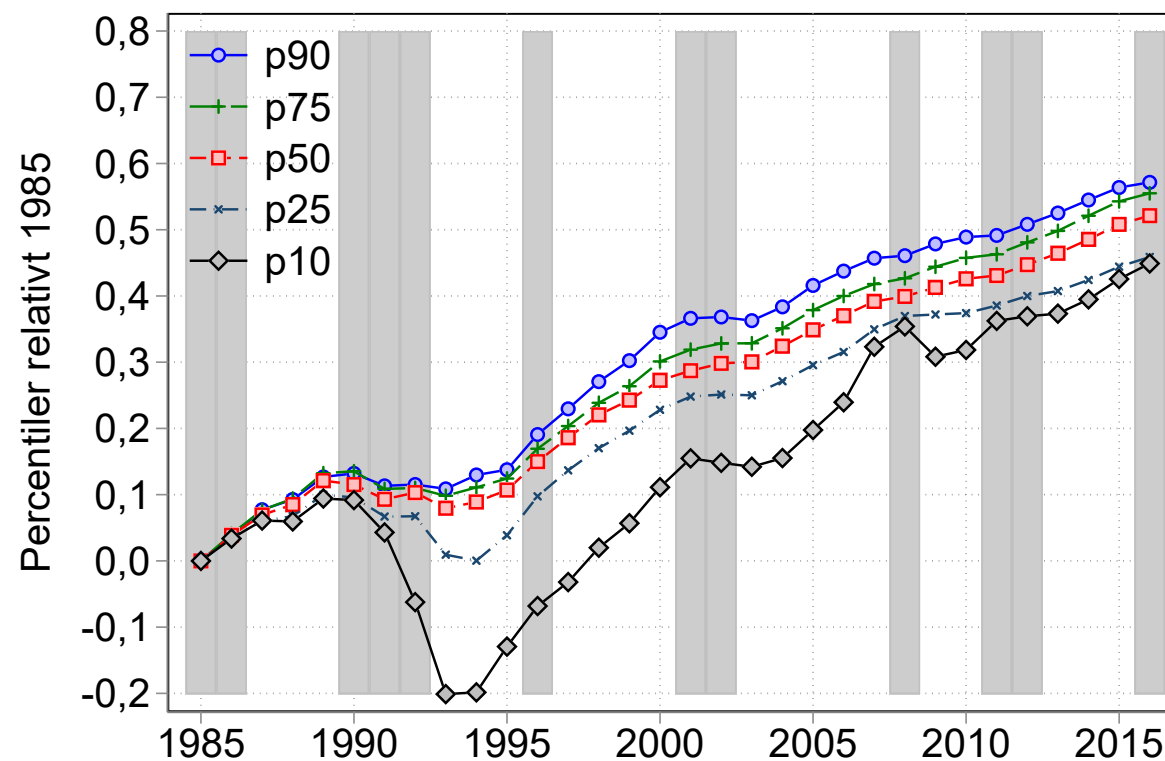
Anm: LE=Arbetsinkomster, ET=Befintligt välfärdssystem, PM=Coronaåtgärder, LE excl. STW pay=Arbetsinkomster exkl. ersättning för korttidsarbete.

Källa: [Adermon m. fl. \(2023\)](#).

Minskad ojämlikhet i arbetsinkomster

- 90-talskrisen slog hårt, särskilt för män, utrikes födda och låginkomsttagare
- Stadig och snabb ökning av arbetsinkomsterna för alla sedan 90-talet
- Minskade skillnader i arbetsinkomster
- Samma mönster bland utrikes födda

Arbetsinkomstutvecklingen jämfört med 1985 för män i olika delar (percentiler) av arbetsinkomstfördelningen

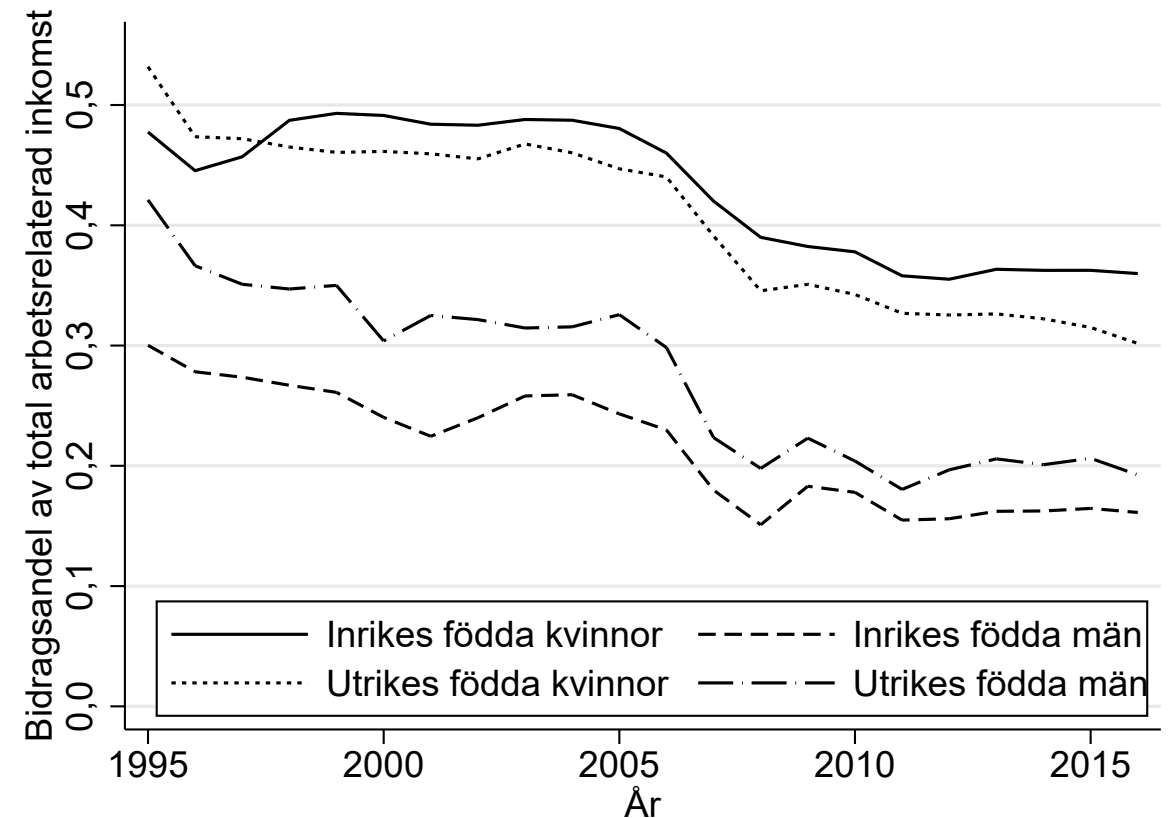

Anm: Arbetsinkomster i fasta priser, index med basår 1985. Grå fält indikerar lågkonjunktur. Källa: [Friedrich m. fl. \(2023\)](#).

Minskat bidragstagande för dem med lägst arbetsinkomster

- Ökade arbetsinkomster i nedre delen av fördelningen
- Beror på minskat bidragstagande och fler arbetade timmar under året
- Minskad generositet och tillgång till förmåner, men också mindre behov
- Avvägning trygghet och drivkrafter

Bidragstagande vid 10:e percentilen av arbetsinkomstfördelningen

Anm: Arbetsrelaterade förmåner vid arbetslöshet, sjukdom, föräldraledighet och studier som andel av arbetsinkomst plus arbetsrelaterade förmåner.

Källa: [Friedrich m. fl. \(2023\)](#).

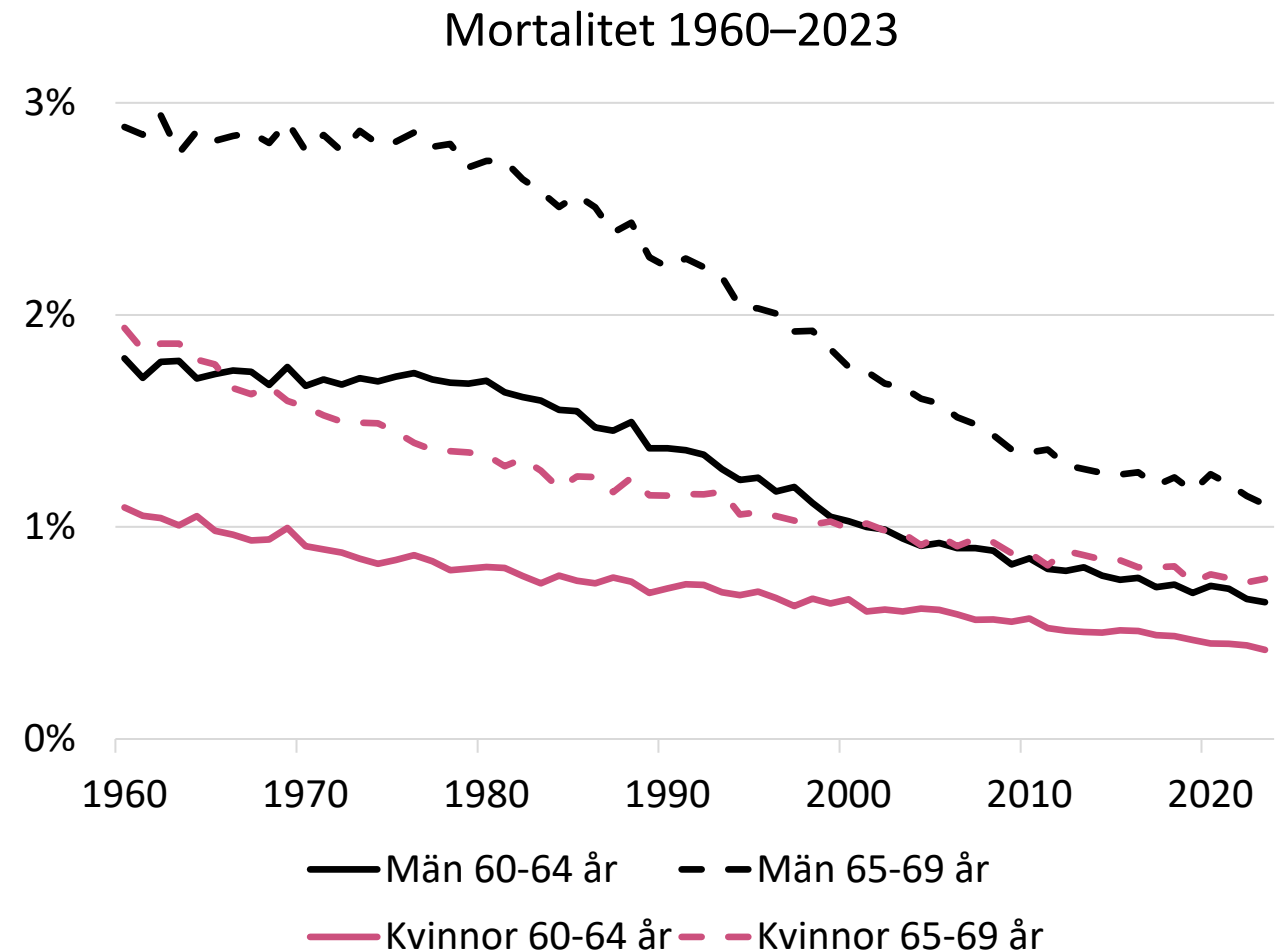
Äldres utträde från arbetsmarknaden

- Hur ser förutsättningarna ut för ett förlängt arbetsliv?
- Vilka är utmaningarna?
- Vad förklarar den historiska utvecklingen?
- Vilken roll spelar välfärdssystemen?

Goda förutsättningar för ett förlängd arbetsliv

- Avsevärt bättre hälsa
- Ökad utbildningsnivå
- Förbättrad arbetsmiljö
- Äldre *vill* och *kan* arbeta
- Arbetskraftsbrist inom många yrken
- Goda institutionella förutsättningar

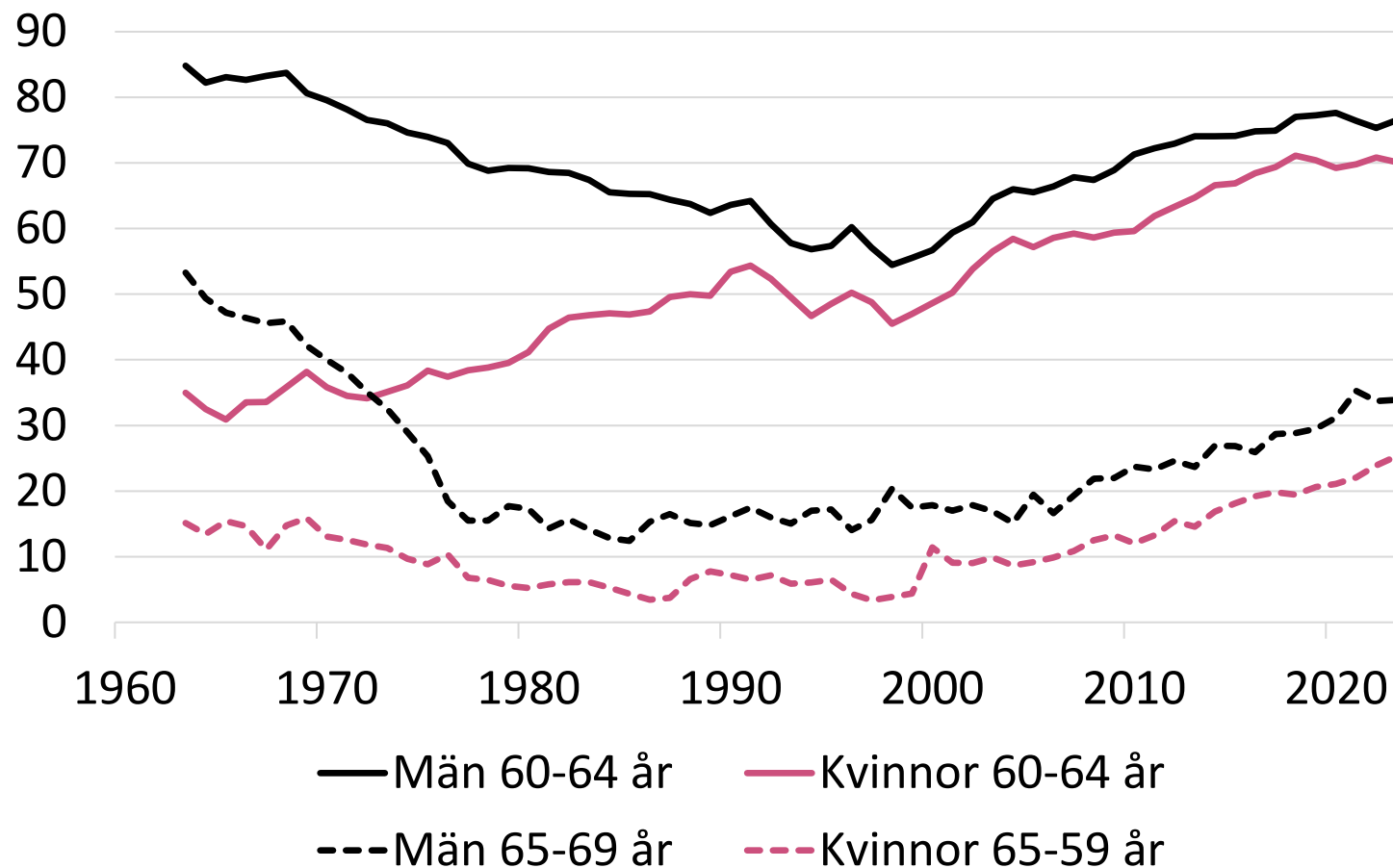

Källa: [Johansson m. fl. \(2018\)](#), uppdaterad till 2023.
Data från SCB.

Störst potential att arbeta mer efter 65

- Lägre än snittet i OECD
- Både deltagande och timmar
- 1 av 3 är egenföretagare
- 2 av 3 arbetar deltid

Arbetskraftsdeltagande i procent 1963–2023

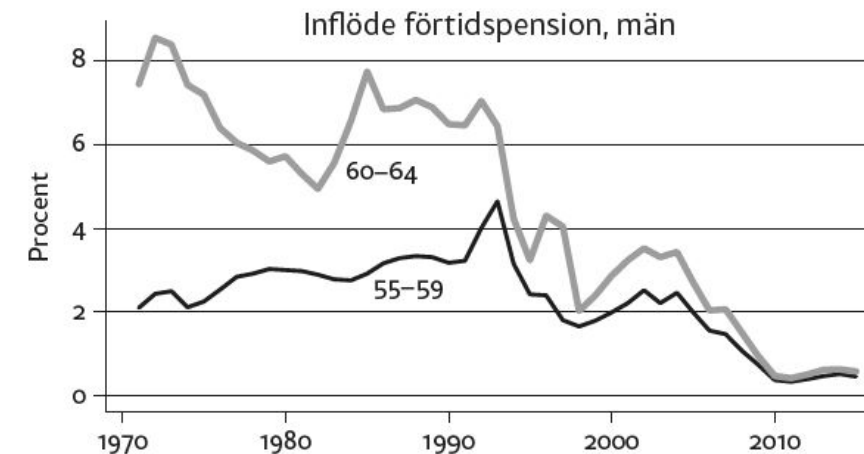
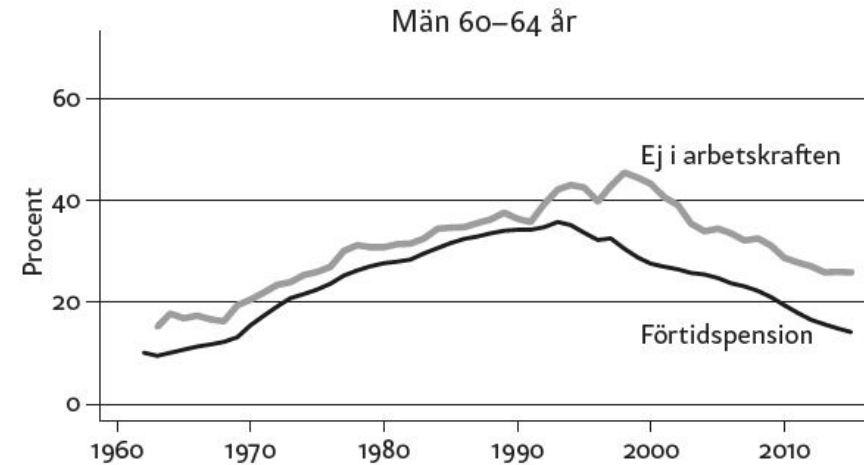
Källa: [Johansson m. fl. \(2018\)](#), uppdaterad till 2023.
Data från AKU, SCB.

Utmaningar för ett förlängt arbetsliv

- Mycket fokus på de som *inte* kan – ej generella bilden
- Stark norm kring pensionering vid 65
- Viss återgång i institutionella faktorer
- Otillräcklig flexibilitet i arbetslivet

Vad förklarar den historiska utvecklingen?

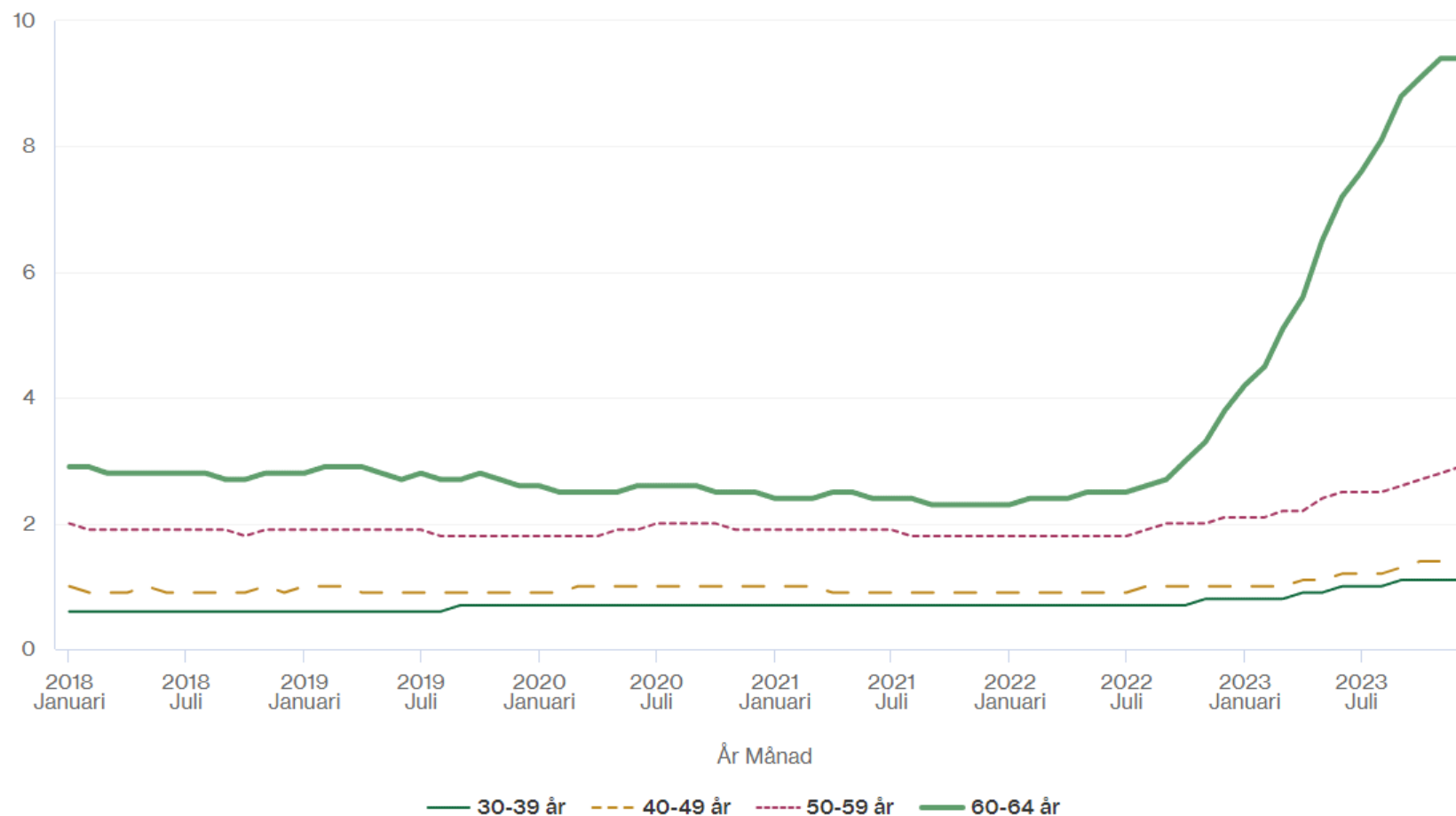
- Förtidspension/SA vägen ut före 65
- Äldre regler 70-tal–90-tal
- Åtstramning 00-tal
- Sjukförmåner har bytts mot arbetsinkomster

Källa: [Johansson m. fl. \(2018\)](#).

Trygghetspensionen i sjukersättningen 2022 har tredubblat inflödet i åldern 60-64 år

Nybeviljade ersättningar per 1000 försäkrade

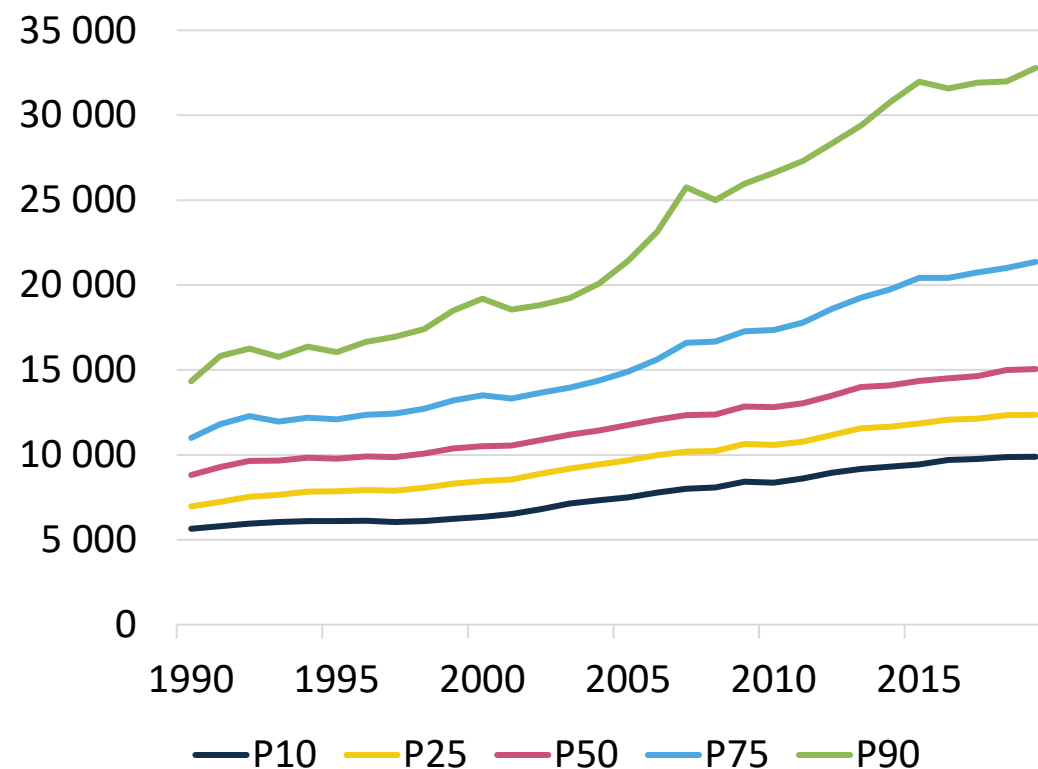

Källa: Försäkringskassan.

Pensionssystemet fungerar i huvudsak väl

- Pensionärernas ekonomi bättre än någonsin
- Goda drivkrafter redan i gamla systemet
- Fallande kompensationsgrader beror främst på en stagnerande uttagsålder
- Lapptäcke av grundtrygghet skapar negativa drivkrafter

Disponibel inkomst för pensionärer i olika delar (percentiler) av inkomstfördelningen 1991–2019

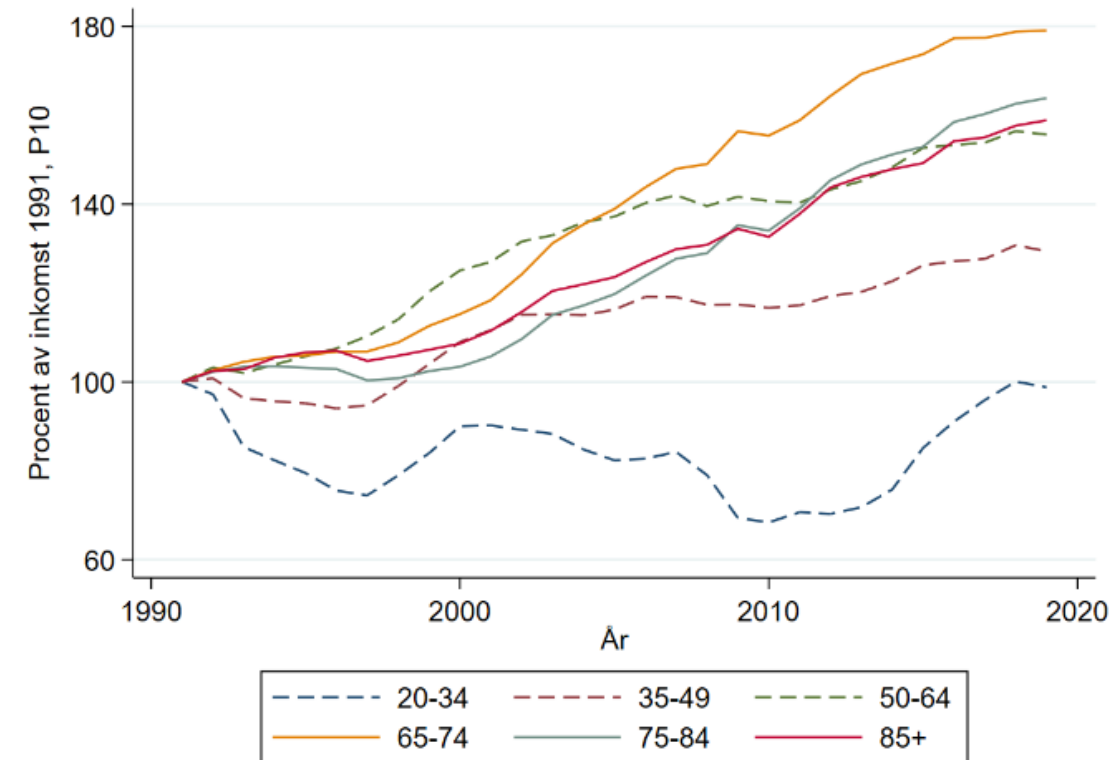

Källa: [Hagen m.fl. \(2022\)](#) och [Finanspolitiska rådet \(2022\)](#).
Fasta priser, 2019.

Grundtryggheten större för pensionärer

- Inkomstutvecklingen i botten av fördelningen starkast bland äldre sedan 1990
- Disponibel inkomst 110-120% av inkomsten före pension vid 10:e percentilen
- Över 90% av tidigare inkomst för övriga

Disponibel inkomst jämfört med 1991 för 10:e percentilen av inkomstfördelningen

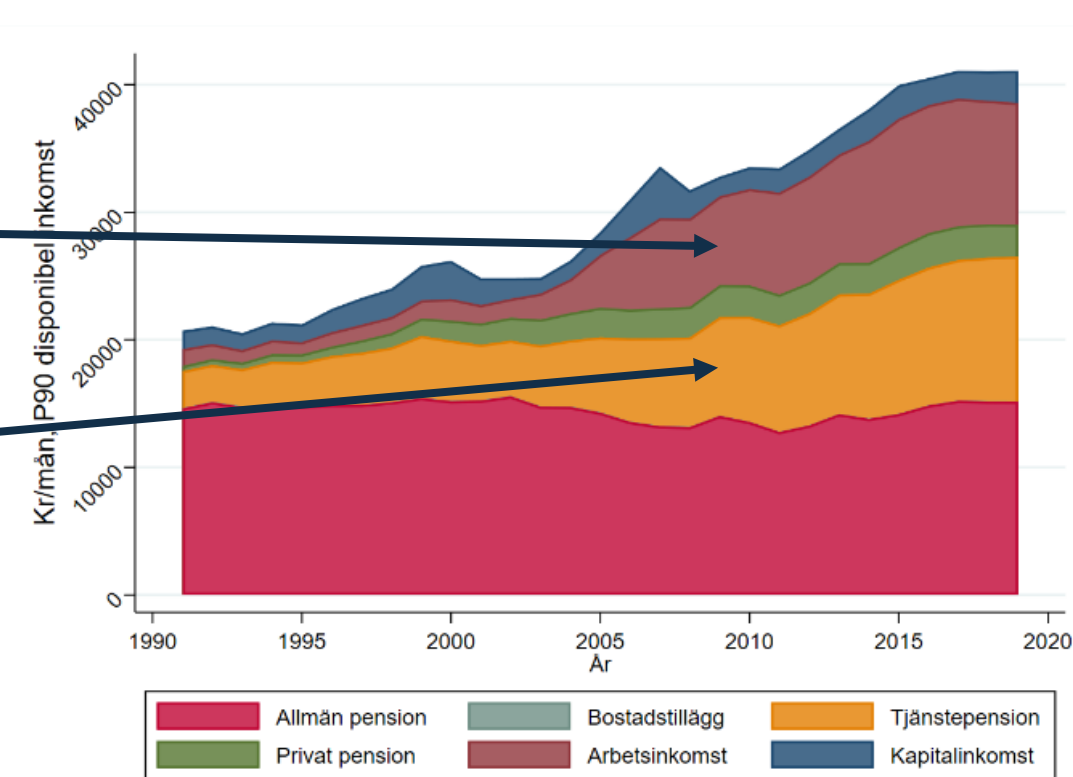

Källa: [Hagen m.fl. \(2022\)](#).

Tjänstepensioner och arbetsinkomster ökar

- Förändringar i skattesystemet har gynnat pensionärer
- Stor ökning av "jobbonärer" efter jobbskatteavdraget 2007
- Tjänstepensionen ökar i betydelse för alla grupper

Inkomstkällor för 90:e percentilen av disponibel inkomst av alla som tar ut allmän pension

Källa: [Hagen m.fl. \(2022\)](#). Fasta priser, 2019.

Intressanta frågor för framtiden

- Hur mycket *bör* omfördelas till pensionärerna och *till vem*?
- Är gas och avgiftshöjning motiverade? Retroaktiv avgiftshöjning skapar generationsorättvisa
- Förskottsränta och indexering viktigt för de äldsta
- Bör grundskyddet bli mer sammanhållet?
- Hur fungerar trygghetspensionen?

Referenser (urval)

Se även <https://sites.google.com/site/lhlaun/home>

Adermon, A., L. Laun, P. Lind, J. Sauermann, A. Sjögren och M. Olsson (2022), [*Coronapandemin, arbetsinkomsterna och välfärdssystemets skyddsgrad - Befolkningens inkomstutveckling under 2020*](#), Underlagsrapport till SOU 2022:10 Sverige under pandemin, Stockholm: Coronakommissionen.

Adermon, A., L. Laun, P. Lind, J. Sauermann, A. Sjögren och M. Olsson (2023), "[Earnings Losses and the Role of the Welfare State during the COVID-19 Pandemic: Evidence from Sweden](#)", forthcoming: *Review of Income and Wealth*.

Finanspolitiska rådet (2022), [*Pensionssystemet och pensionärernas inkomster*](#), Särskilda studier från Finanspolitiska rådet 2022.

Friedrich, B., L. Laun och C. Meghir (2023), "[Arbetsinkomstutvecklingen för utrikes och inrikes födda i Sverige 1985–2016](#)", IFAU-rapport 2023:17.

Friedrich, B., L. Laun och C. Meghir (2022), "[Earnings Dynamics of Immigrants and Natives in Sweden 1985-2016](#)", *Quantitative Economics*, vol. 13(4).

Hagen, J., L. Laun och M. Palme (2022), [*Pensionärernas inkomster i Sverige 1991-2019*](#), Studier i finanspolitik 2022/1, Underlagsrapport till Finanspolitiska rådet.

Johansson, P., L. Laun, M. Palme och H. Olofsdotter Stensöta (2018), [*Drivkrafter och möjligheter till ett förlängt arbetsliv*](#), Stockholm: SNS Förlag.

Johansson, P., L. Laun och M. Palme (2016), "[Kan vi jobba tills vi blir 75?](#)", *Ekonomisk Debatt*, vol. 44(1).

Laun, L. (2017), "[Effekten av riktade skattelättnader på äldres arbetskraftsdeltagande](#)", *Ekonomisk Debatt*, vol. 45(8).

Laun, L. (2017), "[The Effect of Age-Targeted Tax Credits on Labor Force Participation of Older Workers](#)", *Journal of Public Economics*, vol. 152.

Laun, L. och M. Palme (2017), "[Vad förklarar de senaste 20 årens ökade arbetskraftsdeltagande bland äldre i Sverige?](#)", IFAU-rapport 2017:18.

Laun, L. och M. Palme (2019), [*Kan seniorer arbeta längre?*](#), Rapport 1, Delegationen för senior arbetskraft, S 2018:10.

Laun, L. och M. Palme (2022), "[Pensionssystemens drivkrafter till ett längre arbetsliv](#)", IFAU-rapport 2022:6.